

వైష్ణవ తిలకం

మూలాలు & తొలి ప్రస్తావనలు (క్రీ.పూ 500 – క్రీ.శ300)

- **వేద పూర్వగాములు:**
 - వేద ఆచారాలలో నుదుటిపై బొట్టు (తిలకం) శుభసూచక చిహ్నంగా ప్రస్తావించబడింది, అయితే **వైష్ణవ రూపం అంటూ ప్రత్యేకంగా ఏదీ లేదు.**
- **ఇతిహాస-పురాణ యుగం:**
 - మహాభారతం భక్తి చిహ్నంగా తిలకం గురించి ప్రస్తావించింది, అయితే శైవ/వైష్ణవ శైలుల మధ్య తేడాను చూపలేదు.

ప్రతిమా శాస్త్రం & గ్రంథాలలో ఆవిర్భావం (క్రీ.శ 4–7వ శతాబ్దం)

- **గుప్త కాలం (క్రీ.శ 4వ–6వ శతాబ్దం):**
 - విష్ణువు యొక్క తొలి శిల్పాలు (ఉదా., **ఉదయగిరి గుహలు**) సరళమైన నిలువు గీతలు లేదా చుక్కలను చూపుతాయి, **అప్పటికి క్లాసిక్ U- ఆకారం ఇంకా రాలేదు.**
- **ప్రారంభ పురాణాలు (క్రీ.శ 400–600)**
 - విష్ణు పురాణం వంటి గ్రంథాలు భక్తులకు తిలకాన్ని సూచిస్తాయి, కానీ దాని రూపాన్ని వివరంగా చెప్పలేదు.

ప్రామాణీకరణ & సెక్టేరియన్ గుర్తింపు (క్రీ.శ 8వ–12వ శతాబ్దం)

- **ఆళ్వార్ సాధువులు (క్రీ.శ 6వ–9వ శతాబ్దం):**
 - తమిళ వైష్ణవ సాధువులు (**నమ్మాళ్వార్** వంటివారు) పవిత్ర చిహ్నాలను ధరించడాన్ని వివరిస్తారు, అయితే వారి కవితా చిత్రణలు ఖచ్చితమైన ఆకృతులను తప్పించాయి.
- **పాంచరాత్ర గ్రంథాలు (క్రీ.శ 9వ–12వ శతాబ్దం):**
 - ఆగమ గ్రంథాలు (పద్మ తంత్రం వంటివి) ఆచారాలను క్రమబద్ధీకరించాయి, **U- ఆకారపు తిలకం** (ఊర్ధ్వపుండ్రం అని పిలుస్తారు) ను సెక్టేరియన్ (ఒక నిర్దిష్ట సమూహానికి సంబంధించిన) చిహ్నంగా తప్పనిసరి చేశాయి.

• **శిల్ప ఆధారాలు:**

- క్రీ.శ 11వ శతాబ్దం నాటికి, దక్షిణ భారత దేవాలయాల శిల్పాలు

ఏకీకరణ & విస్తరణ (క్రీ.శ 12వ శతాబ్దం నుండి)

• **రామానుజుడు (క్రీ.శ 11వ-12వ శతాబ్దం):**

- ఈ తత్వవేత్త శ్రీ వైష్ణవానికి ఆచారాలను ప్రామాణీకరించారు, కొత్తగా దీక్ష పొందినవారికి **U-ఆకారపు తిలకాన్ని** తప్పనిసరిగా ధరించేలా చేశారు.

• **మధ్య యుగం:**

- వైష్ణవమతంతో పాటు ఈ చిహ్నం భారత దేశంలో విస్తరించింది:
 - **బెంగాల్ గౌడీయులు** (వైతన్య సంప్రదాయం) దీనిని క్రీ.శ 16వ శతాబ్దంలో స్వీకరించారు.
 - **ఉత్తర భారత రామానందులు** (క్రీ.శ 14వ శతాబ్దం) గంగా మైదానాలలో దీనిని ప్రాచుర్యంలోకి తెచ్చారు.

ముఖ్య కాలక్రమం సారాంశం

కాలం	అభివృద్ధి
క్రీ.శ. 4వ శతాబ్దానికి ముందు	ఆచారాలలో సాధారణ తిలకం; వైష్ణవ రూపం లేదు.
క్రీ.శ. 4వ-7వ శతాబ్దం	విష్ణువు చిహ్నాలకు U- ఆకారం లేదు; గ్రంథాలలో అస్పష్టమైన సూచనలు.
క్రీ.శ. 8వ-12వ శతాబ్దం	U- ఆకారపు తిలకం ఆగమ గ్రంథాలు మరియు ఆలయ కళలో ప్రామాణీకరించబడింది.
క్రీ.శ. 12వ శతాబ్దం నుండి	ప్రధాన సంప్రదాయాల ద్వారా భారత దేశం ప్రామాణీకరణ.

1. **ప్రాంతీయ వైవిధ్యం:** శైలులు విభిన్నంగా ఉండేవి (ఉదా., **మాధ్య** తిలకం రెండు నిలువు గీతలను ఉపయోగిస్తుంది; **శ్రీ వైష్ణవ** మధ్యలో ఎరుపు గీతను జతచేస్తుంది).
2. **గుర్తింపు పరిణామం:** U- ఆకారం శైవానికి వ్యతిరేకంగా వైష్ణవం తనను తాను నిర్వచించుకున్నప్పుడు పటిష్టమైంది (శైవం యొక్క త్రిపుండ్రం మూడు అడ్డ గీతలను కలిగి ఉంటుంది).

U- ఆకారపు తిలకం **సుమారు క్రీ.శ. 1000 నాటికి విస్తృతంగా మారింది**, కానీ దాని చిహ్న ఏకీకరణ **రామానుజుని (క్రీ.శ 12వ శతాబ్దం)** ఆధ్వర్యంలో గరిష్ట స్థాయికి చేరుకుంది. దీనికి స్పష్టమైన ఆధారంగా, **10వ శతాబ్దపు చోళ దేవాలయ శిల్పాలు** (ఉదా., దారాసురం) దానిని స్పష్టంగా చూపుతాయి.